

Dresler, Petr

Analogická opevnění okolních lokalit

In: Dresler, Petr. *Opevnění Pohanska u Břeclavi*. Měřínský, Zdeněk (editor); Klápště, Jan (editor). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, pp. 162-174

ISBN 9788021054219

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127651>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ANALOGICKÁ OPEVNĚNÍ OKOLNÍCH LOKALIT

Konstrukčně nejbližší hradba se nachází v Mikulčicích. Vedle plošně rozsáhlých výzkumů sakrálních a sídlištních areálů stály výzkumy hradby na okraji zájmu. Druhé nejbližší hradisko se nachází v katastru Nejdku. Výzkumy se omezily na začistění narušených úseků destrukce opevnění na severním okraji lokality (Havlíček – Procházka 1991; Novotný 1963, 1963–1964; Procházka 1989). Třetím je dnes již zničené hradisko u Strachotína, které bylo několikrát zkoumáno již od roku 1948, a později ještě v souvislosti s výstavbou vodních nádrží Nové Mlýny (Měřínský 1985a; Měřínský 1986). Poslední nížinnou moravskou lokalitou je staroměstsko-uherskohradišťská aglomerace zkoumaná již přes sto let, bohužel jen omezené množství akcí bylo věnováno výzkumu destrukcí opevnění (Galuška 2006).

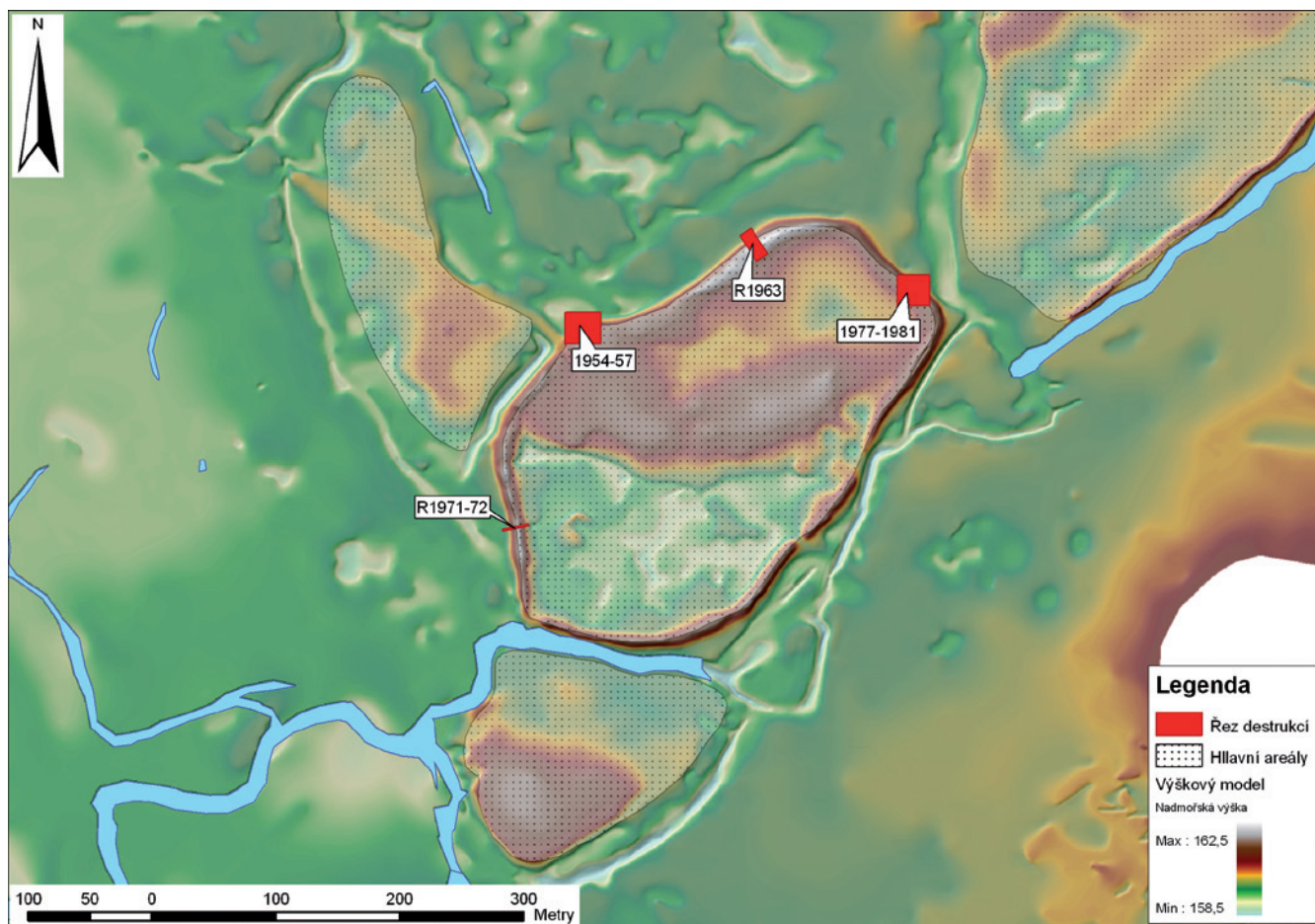
Mikulčice

Lokalita se nachází uprostřed údolní nivy na písčném přesypu o rozloze 9,9 ha (Obr. 216). Osídlení se v průběhu 9. století

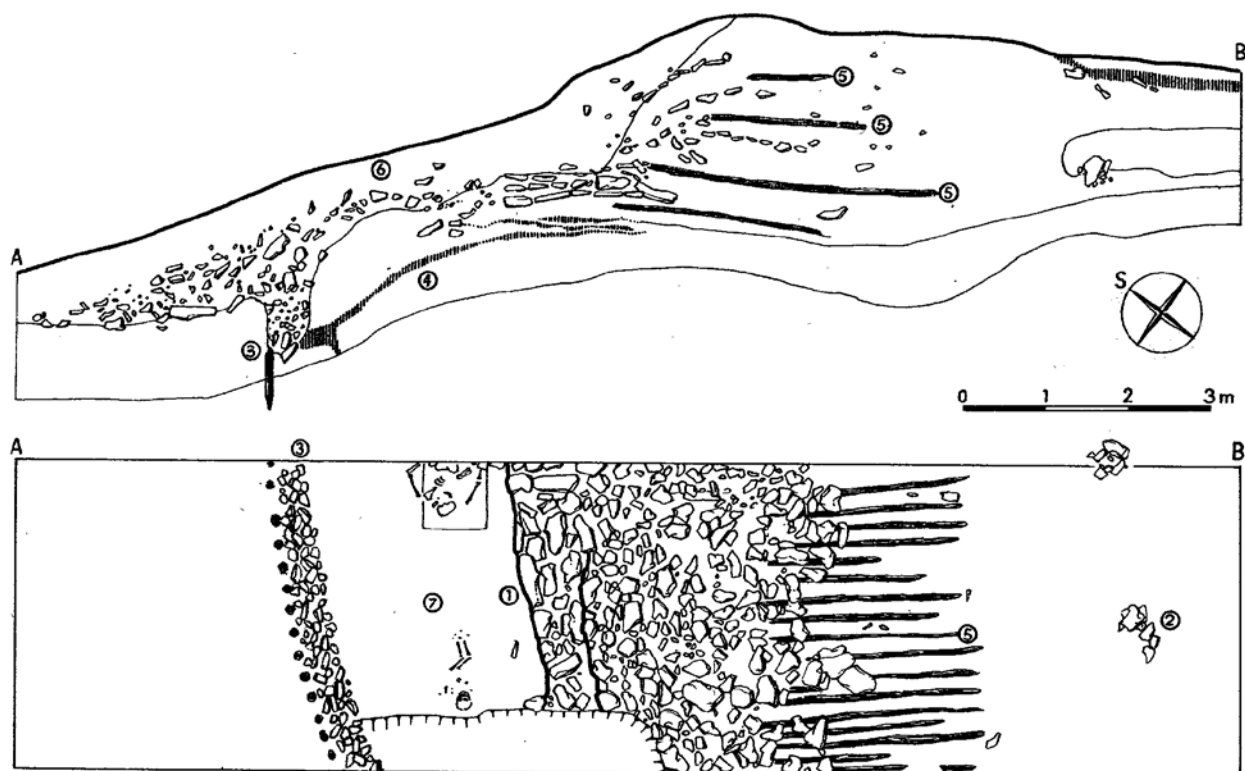
dále rozšiřovalo a posunovalo i na méně vhodná místa pokrytá fluvialními hlínami a jíly. Složitě strukturovaná lokalita, zkoumaná od roku 1954, byla jen zčásti opevněna kombinovanou hradbou ze dřeva, kamene a zeminy o délce 1 065 m v případě akropole a 741 m u předhradí. Nejsložitější konstrukcí byla opevněna akropole, jednodušší, leč stále nejasnou, konstrukcí předhradí. Opevnění podhradí není prozatím doloženo.

Z několika výzkumů destrukce opevnění akropole vyplývá, že fortifikační systém využíval přirozené ochrany vodního toku Moravy, hradby z dřeva–hlíny a kamene a před hradbou o 1 m níže a 3 m dále se nacházela kamenná zídka zapřená o řadu kůlů. K lici přiléhaly povodňové hlíny a jíly, na něž nasedala destrukce kamenů z horní hradby. Nejlepší výsledky pocházejí z výzkumu z roku 1963 (Klanica 1964; Klanica 1972b; Poláček – Marek 2005) a 1971 až 1972 (Klanica 1972a, 1973).

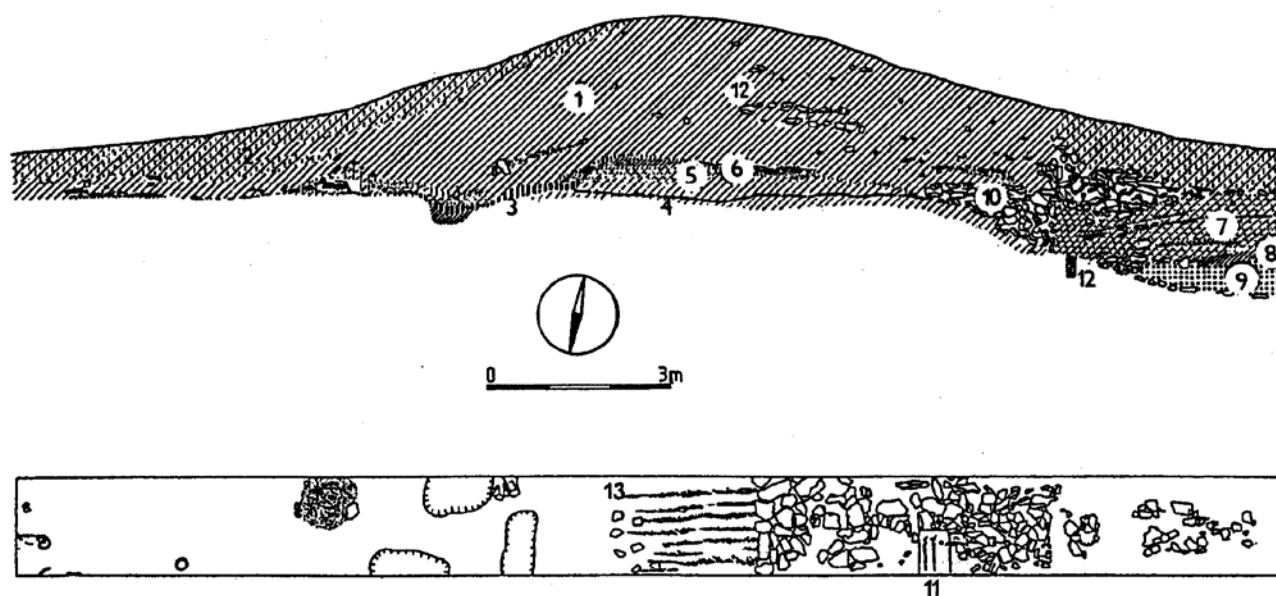
Na hraně písčného přesypu, na kterém se akropole nachází, byl zachován základ kamenné zdi hradby až do výšky 0,4 m, široký 2 metry. Spočíval na jílovité úpravě vyplňující meziprostor

Obr. 216 – Mikulčice. Lokalizace výzkumů destrukce opevnění akropole.

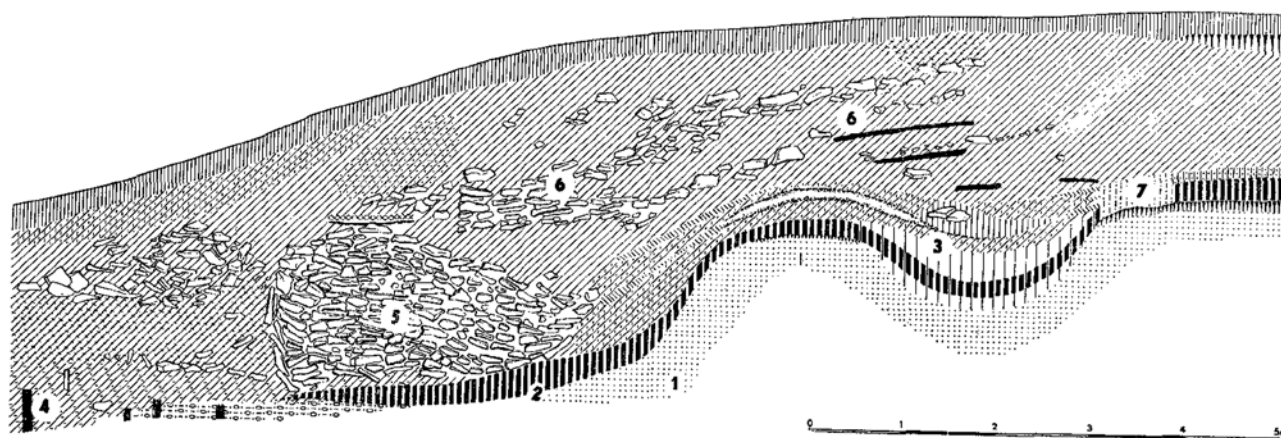
Obr. 217 – Mikulčice. Výzkum z roku 1963 (podle Klanica 1964).

Obr. 218 – Mikulčice. Výzkum z roku 1971 a 1972 (Procházka 1998).

k předsunuté zídce s kůly a překryté suťovým, ve spodní partii kamenitým souvrstvím. Jílovitý násyp jádra hradby byl založen 1,5 m nad základem předsunuté dolní zídky v návaznosti na čelní kamennou zeď. Násyp se dochoval do výšky 2,5 m a v jeho hmotě se podařilo prozkoumat čtyři horizonty příčných trámů roštů. Nejspodnější zasahoval až pod čelní zeď, další se

nacházely o 0,5, 1,25 a 1,75 m výše. Odstupy mezi nimi se pohybují v rozmezí od 0,5 do 0,75 m. Maximální vzdálenost trámů roštů od líce čelní zdi, do níž byly zapuštěny, je 5 m. Nad rošty se nacházely vrstvy kamenů vybíhající do násypu jádra hradby do vzdálenosti až 2,5 m od líce. Týl hradby je vymezen kůlovými jámami ve vzdálenosti 7,3 m od líce, vzájemně

Obr. 219 – Mikulčice. Výzkum z roku 1955 (podle Poulík 1957).

vzdálenými 2,5 m, hlubokými maximálně 0,8 m a vyplněnými kameny. V podloží se totiž nepodařilo zachytit jejich půdorys, proto je jejich hloubka odvozena od síly kulturní vrstvy, do níž byly jamky zapuštěny. Zbytky hradby, zejména čelní zeď, byly poškozeny vybíráním kamene (Obr. 217).

Shodná konstrukce s některými odchylkami byla zachycena i na ostatních prozkoumaných plochách. Širší analýze je věnována studie R. Procházky (2009). Doplnující informace o konstrukci hradby poskytl výzkum z let 1971 a 1972 v jihozápadní části opevnění (Obr. 218). Na hraně duny se opět nacházela zídka z kamenů zapřená v čele o zaražené kůly. O ně se zarazily náplavy překryté kumulací kamenů v úrovni povrchu zdi. Horní hradba bez dochované čelní zdi měla jílovitý násep s třemi vrstvami břeven o délce ca 2 m, uložených 0,5–1,7 m nad základem a ve vertikálních rozestupech 0,5–0,6 m. Břevna byla od sebe vzdálena v intervalu okolo 0,2 m. Úzká sonda nedovolovala podrobnější sledování stavu čelní kamenné zdi a je nezbytný nový výzkum (Klanica 1972a, 1973).

Výrazně složitější situace byla odkryta při výzkumu J. Poulíka v těsné blízkosti druhého kostela (Poulík 1957). Na úpatí písčité duny byla zachycena mohutná kamenná zeď o šířce 3 m a výšce až 1,7 m, před jejímž čelem se nacházela soustava zaražených kůlů a severněji opět povodňovými písky a hlínami zanesené říční koryto překryté kamennou destrukcí (Obr. 219). Další kamenná zeď v šířce 2 m a o zachycené maximální výšce 0,6 m byla založena až na jílovité, uhlíkatými vrstvičkami proložené navázce, asi 2 m za čelem spodní zdi, kterou zčásti překrývala, což bylo doloženo pouze zde. Líce obou zdí nebyly zcela souběžné, spodní se nepatrně odchýlval ve směru severovýchod–jihozápad. Jílovitý násep jádra hradby byl opět proložen třemi až čtyřmi horizonty břeven, jež byly v týlu doprovázeny podélnými trámy. Místy šlo o regulérní jednosměrný rošt. Z čelní zdi vybíhaly pásy kamenů, které například ve čtvrcích C–0 a F–2 měly ráz zídek kolmých k podélné ose hradby. Vnitřní hranice hradby nebyla dobře zřetelná.

Oproti původní hypotéze J. Poulíka o dvou až třífázové hradbě je R. Procházka toho názoru, že jde o upravenou koncepci modelu mikulčické hradby tak, jak byla zjištěna na jiných zkoumaných úsecích, a spodní mohutná zeď zpevňovala říční břeh (Procházka 2009).

Hlavní opevnění mikulčické akropole podle R. Procházky mělo ráz skořepinové konstrukce s kamennou zdí v šíři 1,5–2 m a s výztuží jednosměrného roštu z vrstev hustě kladených břeven v odstupech 0,5–0,7 m. Vzhledem k objemu destrukce za linií vnitřní stěny držené sloupy lze předpokládat, že hradba nebyla odstupňována. Statickým výpočtem provedeným Z. Weberem bylo potvrzeno, že proložením jílovitého tělesa tímto typem výztuže se podstatně zvýší stabilita kamenné plenty. V mikulčickém případě však rošty patrně nedosahovaly k vnitřní stěně opevnění. Nemůžeme tudíž prokázat, že by některé kleštiny s ní byly svázané. Proto musíme vzhledem k překvapivě malému zahloubení kůlů předpokládat šikmé vzpěry. Jinou možností pro zvýšení stability představuje provázání plenty s vnitřní stěnou, přičemž oběma konci kleštin by procházely kolmo vsazené kůlíky. Celková šířka hradby činila asi 7 m, výšku lze z kubatury sutě s ohledem na vytěžení kamenů odhadnout na 4–4,5 m, při níž je fortifikace s využitím vzpěr také ještě staticky únosná.

Chronologie mikulčické hradby je prozatím nejasná. Obecně je hradba dělena do dvou fází, první na přelom 8. a 9. století, druhá až do druhé poloviny 9. století (Klanica 1984; Klanica 1985; Poulík 1957). Z jílovitého násypu jádra hradby pochází jen několik kusů keramiky zařaditelné spíše do druhé poloviny 9. století (Klanica 1964). Z předhradí pochází zlomek ramene ostruhy s ploténkou v kamenné destrukci (Klanica 1964). Díky absenci vhodných dřev pro dendrochronologii zůstává jedinou možností datace za pomoci nálezů ze sídlištních vrstev a jam pod tělesem hradby. O tu se pokusila v poslední době B. Kavánová, která v návaznosti na plochu u dvanáctého kostela vyvozuje, že pod hradbou jsou nálezy z doby před rokem 800. Mladší nálezy jsou podle ní intruzemi a hradba vznikla již v první třetině 9. století (Kavánová 2003). Poslední idea B. Kavánové vyžaduje kritickou revizi nálezové situace, která bude ovšem v současných podmínkách po ničivém požáru mikulčické expozitury jen obtížně realizovatelná. Je totiž velmi nepravděpodobné, že by se v objektech, nad nimiž byla později postavena hradba, objevil mladší materiál jako intruze. Za současného stavu poznání statigrafických schémat, kdy se do uzavřených a překrytých celků nemůže dostat mladší materiál, musíme posunout datování výstavby hradby až za polovinu 9. století, nebo přijmout

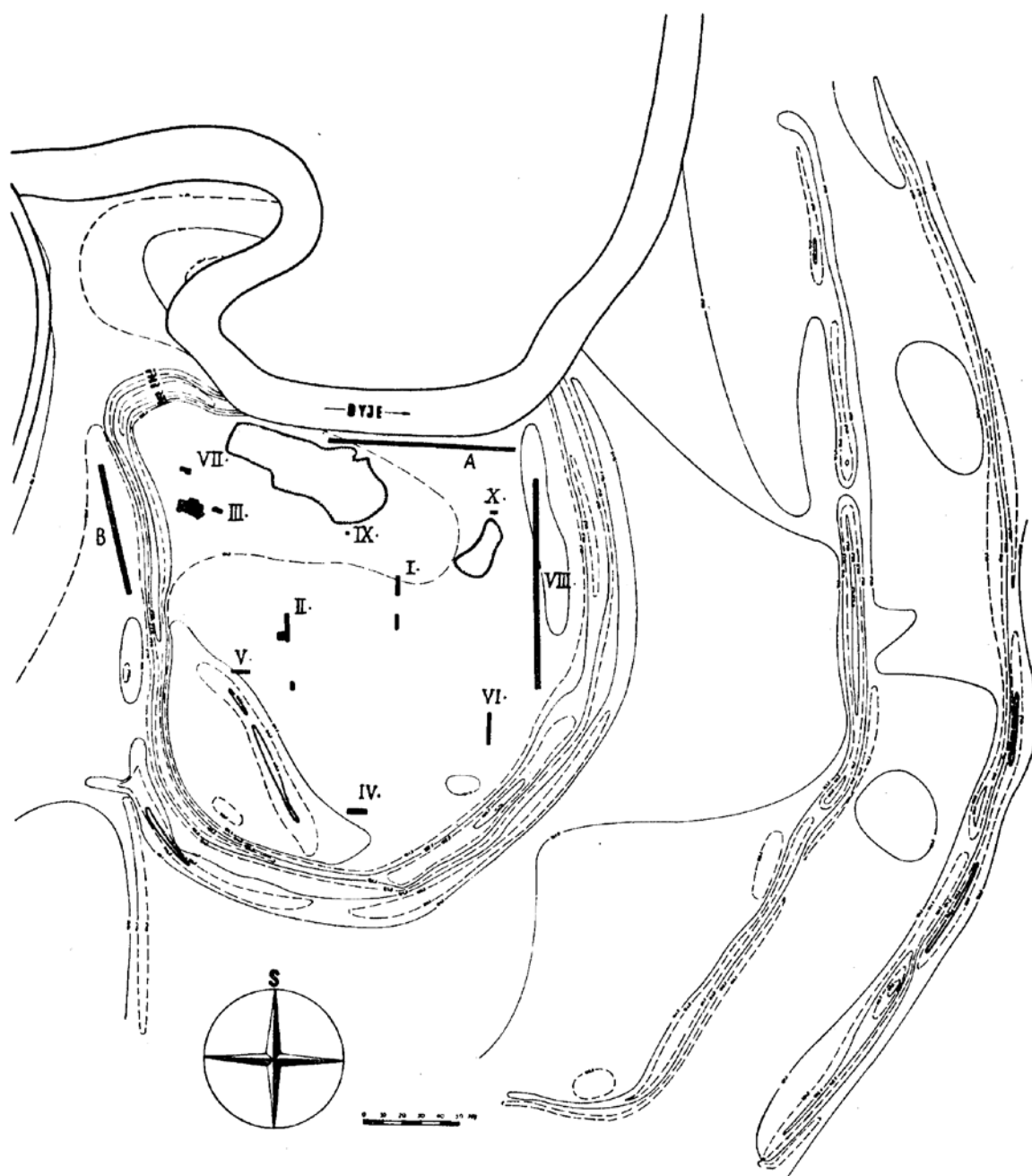
zvláštní úpravu základního pilíře archeologické metody.

Datace na základě několika kusů keramiky a překrytí starších vrstev hradbou není přesvědčivým dokladem o výstavbě hradby již na počátku 9. století. Vzhledem k trvanlivosti konstrukčních prvků a absenci výrazných přestaveb hradby se domnívám, že hradba byla vystavěna až po polovině 9. století, což ostatně dosavadní názory a terénní situace nevylučují. Pokud by hradba byla vystavěna po roce 850, můžeme Mikulčice považovat i za onu „in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem“ z roku 869 (*Fuldenses MGH SRG*), teoreticky i za pevné, hradbou opevněné místo z roku 855, které

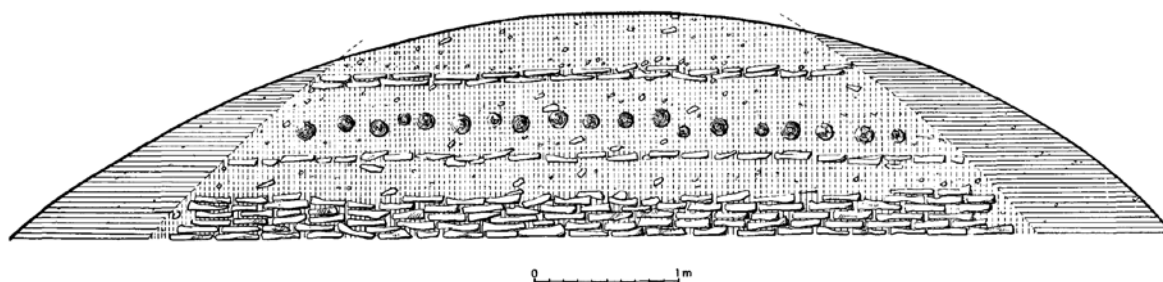
odolávalo franckému vojsku Karla Tlustého (*Fuldenses MGH SRG*). Přiřazení historických názvů mikulčické lokality je čistě hypotetické, ale podle mého soudu ne nemožné.

Nejdek

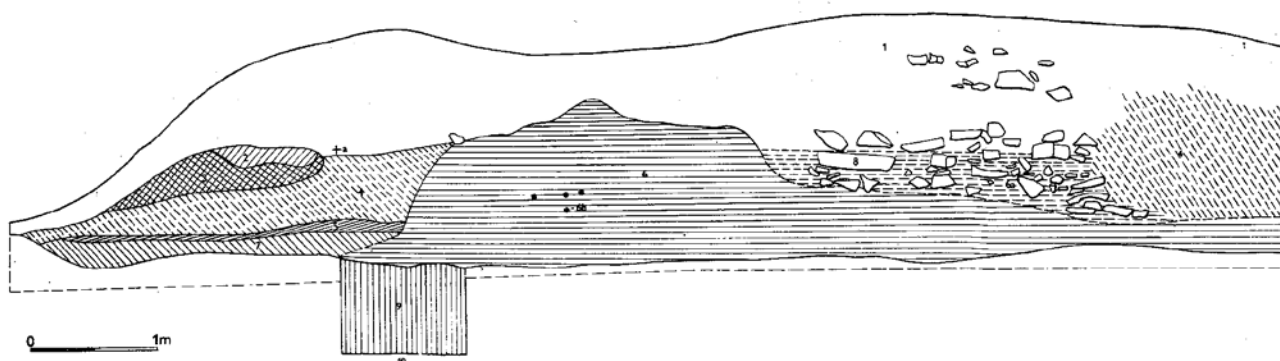
Nížinné hradisko se nachází na rozsáhlém písčitém ostrově obtékaném Dyjí a porostlém lužním lesem. Lokalitu lze rozdělit na tři části: akropoli a dvě východní předhradí (Obr. 220). Akropole o výměře 5,25 ha je chráněna destrukcí hradby o délce téměř 900 m, šířce 15 m a výšce 2–3 m. Destrukce je

Obr. 220 – Nejdek. Lokalizace výzkumů B. Novotného (podle Novotný 1963).

Obr. 221 – Nejdek. Výzkum B. Novotného (podle Novotný 1963).

Obr. 222 – Nejdek. Výzkum R. Procházky z roku 1986 (podle Havlíček – Procházka 1991).

na severním okraji akropole narušena erozivní činností severního ramene Dyje. Dvě východní předhradí chráněná dvěma souběžnými liniemi násypů o délce 660 a 610 m ve vzdálenosti od akropole 150 m a 230 m nebyla prozatím zkoumána, stejně jako násypy. Nelze vyloučit jejich odlišné stáří a konstrukci.

První výzkum destrukce opevnění provedený B. Novotným poskytl zajímavé informace o konstrukci opevnění, které se vymykají našim poznatkům z dalších známých lokalit v prostoru Moravy (Obr. 221). Těleso hradby mělo být v celé původní šíři 12 m proloženo v základně vrstvami kamenů a uprostřed podélně směřovaným horizontem kulatiny (Novotný 1963).

Novější výzkum R. Procházky z roku 1986 začištěním staršího řezu destrukcí upřesnil konstrukci hradby. Na půdní horizont (geologem označený jako A horizont) nasedala jílovitohlinitá úprava o síle 0,2–0,5 m přesahující oboustranně hradbu. Nad ní se podařilo odlišit jádro o šířce 5,5 m (původně 4 m) a v čelní partii blok kamenů o šířce 2,3 m (původně 1,7 m) a výšce 0,7–0,8 m silně promísených s hlínou. Výše ležela ještě jedna vrstva kamenů. Líc se nepodařilo zachytit (viz Obr. 222). Výšku hradby odhaduje R. Procházka na 3,5 m bez předprsně. Čelní kamenná zeď byla zřejmě narušena těžbou kamene ve středověku nebo novověku. Nepodařilo se zachytit konstrukci týlní stěny, ale čůka silně propálené hlíny indikuje její přítomnost. Podle petrografické analýzy ing. S. Zacherleho jsou kameny z čelní kamenné zdi vápnité prachovce a písčité vápence (Havlíček – Procházka 1991). Bohužel provenienci kamenné suroviny se nepodařilo zjistit.

V březnu 2008 jsme společně s J. Macháčkem a P. Čápem navštívili lokalitu a z místa výzkumů B. Novotného a R. Procházky jsme vyvedli několik kamenů pro bližší petrografické

analýzy. Prozatímní informace o druhu kamene, poskytnuté A. Přichystalem, vylučují jeho původ v oblasti Pavlovských vrchů, stejně jako z levobřežní Moravy (ústní informace A. Přichystala).

Podle R. Procházky by hradba hradiska náležela do skupiny opevnění skořepinové konstrukce s čelní kamennou zdí o šířce nejméně 4 m a výšce 3,5 m. Z násypu jádra pocházejí pravěké, protohistorické, časně slovanské i středohradištní střepy, což dokládá získávání materiálu z vnitřního prostoru areálu. Podle keramického materiálu shodného se starší, ale i mladší fázi velmožského dvorce na Pohansku u Břeclavi je pravděpodobné, že opevnění bylo vystavěno ve druhé polovině 9. století (Procházka 2009). Přesnější informace poskytnete až nový plošný výzkum.

Strachotín

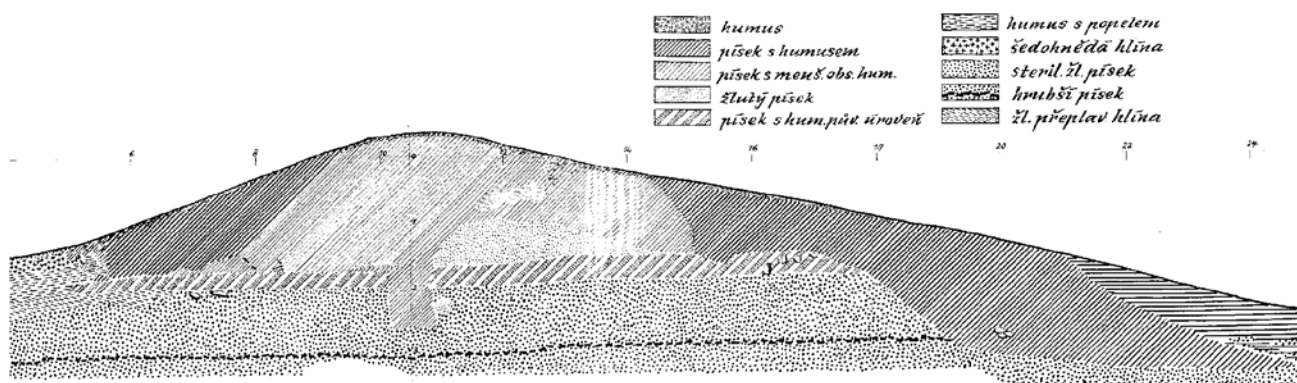
Jednodílné hradisko ledvinovitého tvaru v údolní nivě Dyje, dnes již zatopené vodami nádrže Nové Mlýny III, bylo zkoumáno s přestávkami již od roku 1948. Areál o rozloze téměř 17 ha byl vymezen destrukcí hradby o šířce maximálně 18 m a výšce 2,1 m, před níž se nacházel příkop. Výzkumy se většinou zaměřily na poznání destrukce opevnění a až v 80. letech 20. století byly odkrývány větší plochy uvnitř areálu (úplný přehled viz Měřinský 1985a).

Výzkumem B. Novotného z roku 1960 v jihovýchodní části hradiska byla zachycena týlní dřevěná stěna, písčité násep hradby a zbytky čelní kamenné zdi. Bohužel publikovaná dokumentace a popis jsou neúplné pro důkladné poznání konstrukčních i stratigrafických vztahů hradby (Obr. 223 – Obr. 224).

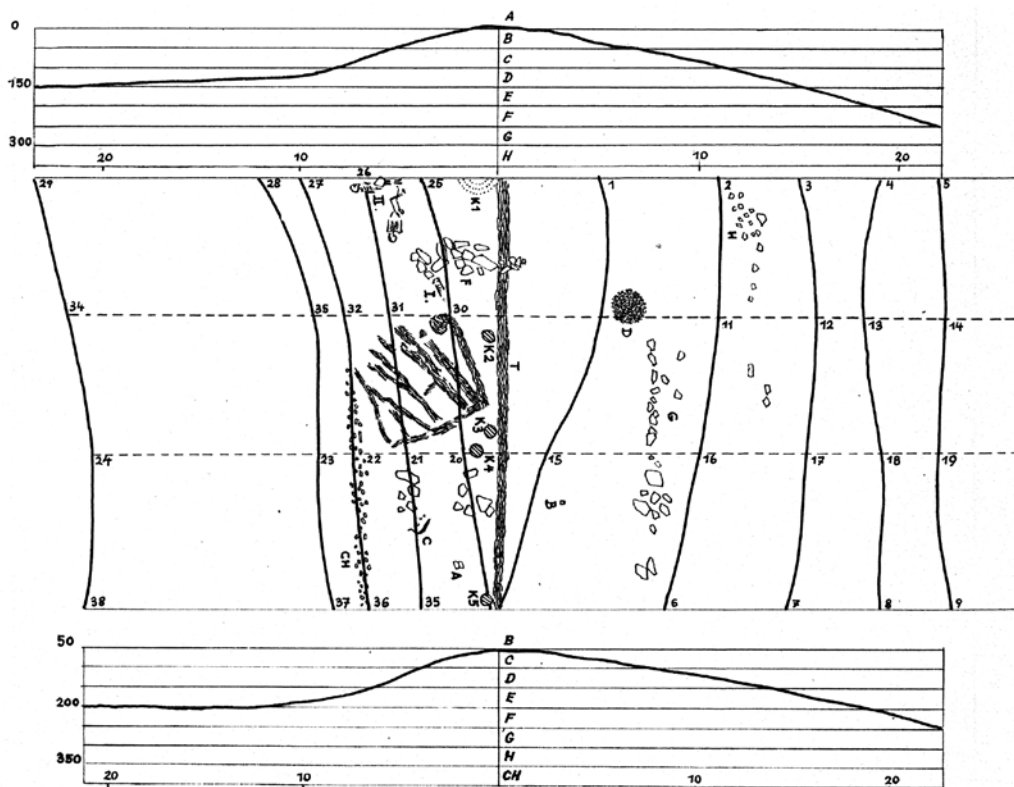
Na úrovni původního povrchu byl zachycen zuhelnatělý trám položený rovnoběžně s průběhem hřebenu valu. Trám byl 20 cm silný a měl být zajištěn svislými kůly z vnější strany hradby. Dokladem zajištění mají být odkryté kulové jamky 1–5. Ve vzdálenosti 4 metrů od týlní dřevěné stěny směrem ven začínala čelní kamenná zed' o síle asi 1 metr. Jádru hradby z písčitého a písčitohlinitého materiálu mělo být dusáno do dřevěných roštů navazujících na týlní dřevěnou stěnu. Příkop trapezovitého tvaru byl vyhlouben do sterilního písku a podle B. Novotného byl zanesen bahnem, jež překrylo sesuvy písčitohlinité destrukce jádra hradby (Novotný 1963–1964).

Hradba prozkoumaná v severozápadní části opevnění v roce 1967 B. Novotným má jádro tvořené blokem udusaného písku

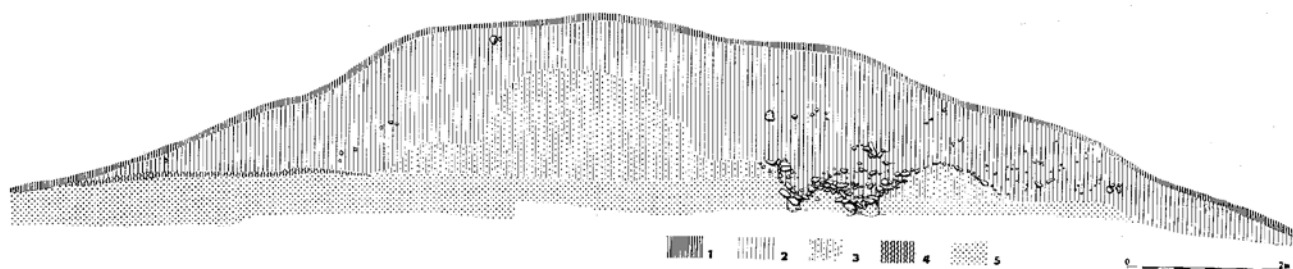
(5×1,7 m) s menším obsahem humusu. Jádru mělo vnějším i vnitřním směrem nízké stupně o šířce 1 metr a síle 0,4 metru. Nad písčitém jádrem byla hlinitopísčité část zpevněná z vnější strany od čelní kamenné zdi kameny, převážně pískovci až o pětinásobném zvrstvení. Čelní kamenná zed' měla být nasucho kladená a až 1 metr silná. Šíře čelní kamenné zdi byla zjištěna v nejspodnější partii, základu, v původním uložení zahlubujícím se podle publikovaného profilu již do podloží. Kameny z čelní kamenné zdi byly v pozdějším období vytrhány. Před čelní kamennou zdí byl zachycen „předval“ z hlinitopísčitého materiálu. Jedná se spíše o splach z horních partií jádra hradby než o konstrukční a fortifikační prvek. Celá hradba a její destrukce měla nasedat na tenkou vrstvičku se zuhelnatělou vegetací

Obr. 223 – Strachotín. Výzkum B. Novotného z roku 1960 (podle Novotný 1963–1964).

Obr. 224 – Strachotín. Výzkum z roku 1960 (Novotný 1963–1964).

Obr. 225 – Strachotín. Profil řezu z roku 1975 (Kostelníková 1977).

(Novotný 1968). Z publikovaného profilu není jasné, zda se jedná o tenkou vrstvu humusu (číslo legendy profilu 4), nebo existovala jiná nedokumentovaná vrstva zasahující pod hradbu.

Výzkum M. Kostelníkové z roku 1975 protínající severní úsek destrukce opevnění zachytil jádro hradby z navátého písku. Jádro bylo z vnitřní i vnější strany seříznuto a z vnitřní strany zpevněno navážkou ze štěrkopísku, drženou vodorovnými i svislými dřevěnými trámy. Čelní kamenná zeď nebyla zachycena. Kamenné destrukce a sesuvy na vnější a především na vnitřní straně valu pocházejí, podle M. Kostelníkové, z horních partií hradby. Při dalším výzkumu valu byly v hloubce 1 m (není řečeno, od které úrovně) odkryty trámy probíhající rovnoběžně s hřebenem valu vytvářející, podle autorky výzkumu, rošt (Obr. 225). Podle zprávy A. Zemana a P. Havlíčka byly trámy objeveny v bazální části valu, na písčitém přesypu, na kterém byla hradba a lokalita založeny. Podle M. Kostelníkové je jádro z rostlého, nepřemístěného navátého písku. Opírá se o výsledky geologické expertízy (Zeman – Havlíček 1977). V té je uvedeno, že hradiště leží na plochém přesypu navátého písku, ale jádro hradby bylo z navátého písku, tedy není jisté, zda z rostlého navátého písku. Bohužel profil sondy valem nebyl publikován, proto nelze bezpečně říci, zda bylo registrováno rozhraní mezi navátým písčitém podložím a písčitém jádrem. Objev dřevěného roštu pod písčitém jádrem hradby přesvědčivě dokazuje, že písčité jádro hradby není přírodního původu, ale že jde o základ konstrukce hradby (Kostelníková 1977).

Poslední výzkum Z. Měřínského v roce 1979 navázal na plochu B. Novotného z roku 1967, s jehož závěry se zjištění získaná výzkumem shodovala. Zajímavé informace přinesl výzkum pohřbeného horizontu pod nasypáním tělesem valu (není specifikováno, zda se jedná o destrukci nebo pozůstatky hradby, pozn. P. D.). Tento pohřbený humusovitý horizont je datován keramikou s kalichovitými prožlabenými okraji do druhé poloviny 9. až na počátek 10. století. Do vrstvy pod nasypáním tělesem valu se mělce zahlubovala propálená úprava, kterou lze interpretovat buď jako úpravu podlahy srubu z velkomoravského období, nebo můžeme uvažovat i o souvislosti tohoto objektu s valovým opevněním. Spodní část humusovitého horizontu pod přepálenou úpravou obsahovala zlomky keramiky kultury se zvoncovitými poháry a mezolitickou štípanou industrií (Měřínský 1981a).

I přes řadu provedených výzkumů není jasná konstrukce hradby. Společným prvkem je zpevnění zřejmě šikmého tělesa kameny, ovšem bez jistoty, že se jednalo o kamennou čelní

zeď. Ojediněle se podařilo na bázi hradby zachytit izolované segmenty roštu, se dřevy orientovanými většinou kolmo nebo šikmo k podélné ose hradby. Nejasný význam má kůly držená stěna v ose destrukce, zachycená výzkumem na jižním úseku opevnění. Opevnění se pohybuje na rozmezí skořepinové konstrukce a valu s kamenným pláštěm (Havlíček – Procházka 1991).

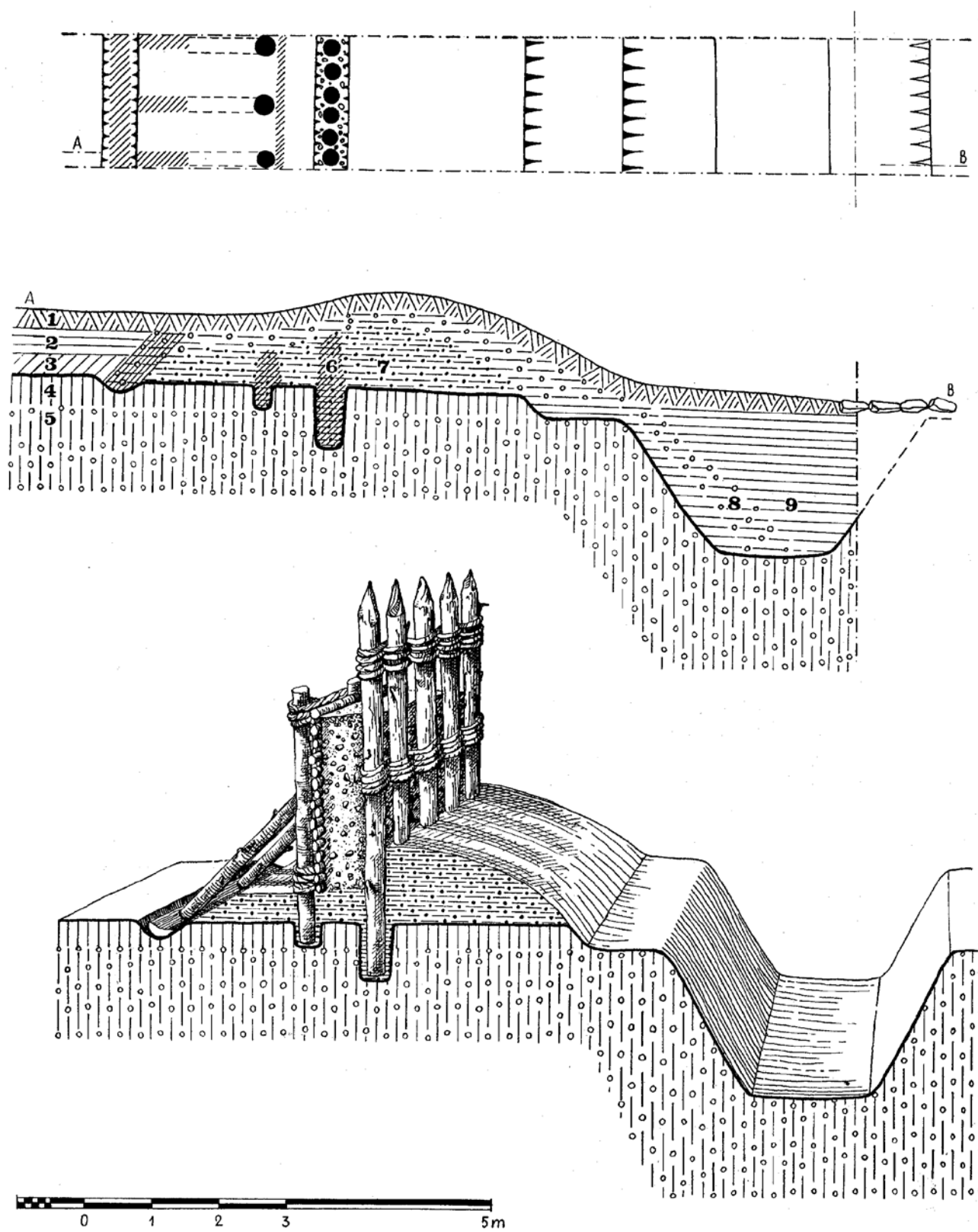
Zajímavým objevem, který byl učiněn ve spolupráci s geofyziky, je velmožský dvorec (Hašek et al. 1983; Měřínský 1981a; Měřínský 1982; Měřínský 1983, 1985a). Jde o čtyřúhelníkový areál o stranách 60–80 m se zaobleným severozápadním nárožím a výměře ca 0,6 ha, vymezený příkopem. Nacházel se v severozápadní části hradiska. Přírodní podmínky, především zvýšený stav podzemní vody, znemožnily úplný odkryv. Podařilo se zjistit, že příkop dvorce překryla hradba hradiště. Z vnitřní strany byly zachyceny stopy dřevozemní hradby o síle kolem 2 m, jejíž vnitřní stranu vymezovaly kůly v odstupu asi 3 metry. Podle kamenů spadlých do příkopu stála v čele patrně kamenná zeď. Jádro opevnění se členilo na komorovité segmenty o délce 1–1,5 m. Příkop široký 9–10 m nemohl být zcela prozkoumán. Podle nálezů z horní vrstvy (1,5 m) výplně nebyl zasypán ještě v mladohradištním období. Podle klasifikace R. Procházky jde o skořepinovou konstrukci s komorovitou výztuží příčnými kleštinami (Procházka 2009).

Ačkoliv hradisko je geomorfologicky shodné s ostatními výše zmíněnými hradišky, je datování do středohradištního období nejisté. Především nález vyspělé keramiky zespod hradby naznačuje mladší konstrukci hradby. Pouze v případě dvorce lze uvažovat o středohradištním stáří. Depot železných předmětů u tylní stěny překrytý destrukcí hradby, které jsou datované do středohradištního období, nevylučuje mladší konstrukci hradby. Bohužel i v případě, že by byly nádrže vypuštěny, není možný nový výzkum z důvodu totálního odstranění destrukce hradby těžkou mechanizací (ústní sdělení Z. Měřínského).

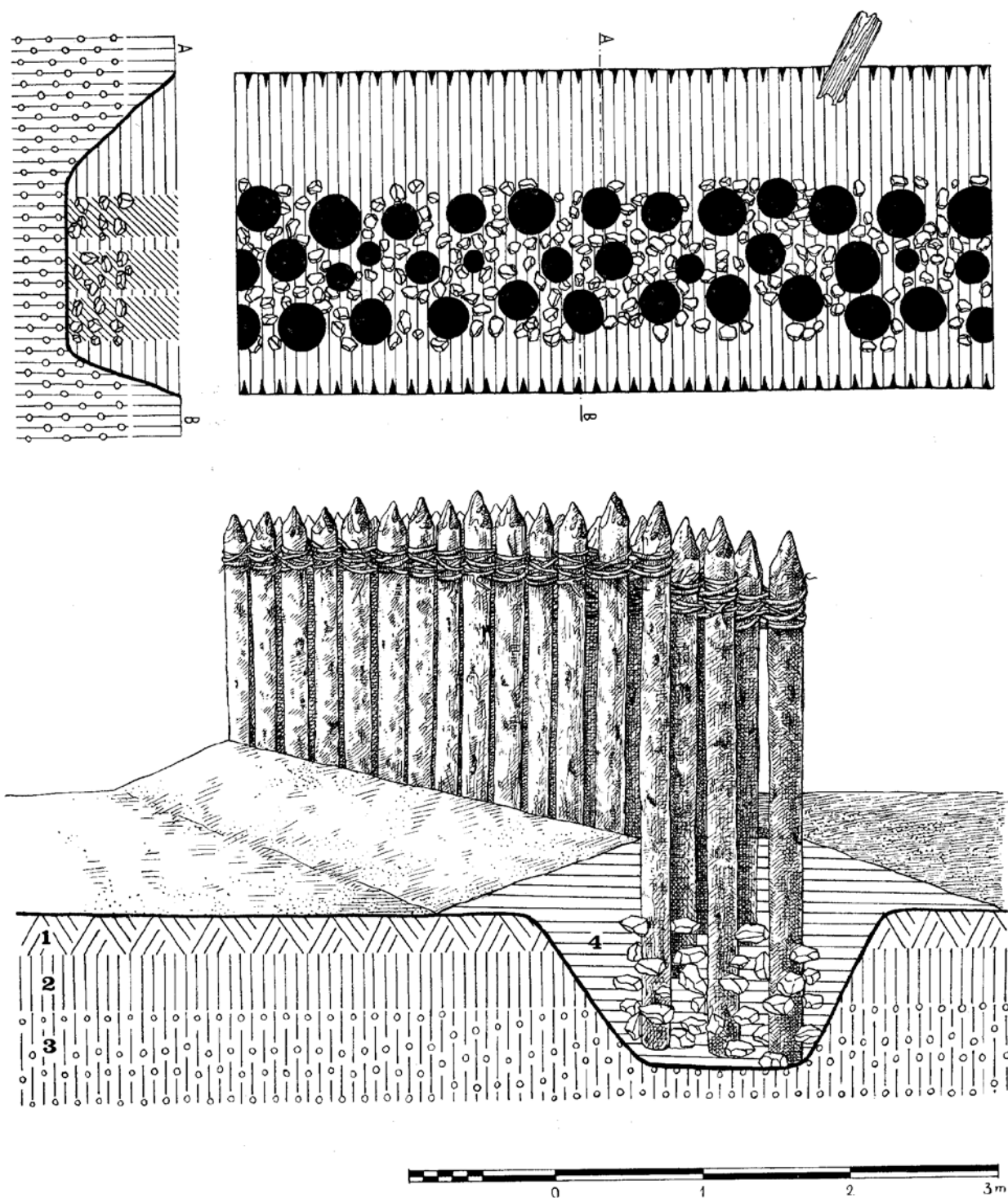
Staré Město – Uherské Hradiště

Komplikovaná sídlištní aglomerace na severním okraji jihomoravského úvalu nad soutokem Moravy a Salašky, Moravy a Olšavy byla chráněna složitou soustavou fortifikačních prvků, jejichž analýza vyžaduje komplexní přístup a nové výzkumy. Z hlediska geografického i kulturního je sice tato oblast v 9. století již mimo náš zájem, ovšem její význam pro naši věc tkví ve stavu poznání fortifikačních systémů, jejich formě a vývoji v 9. století.

Obr. 226 – Staré Město. Tzv. Christinův val (podle Hrubý 1965).

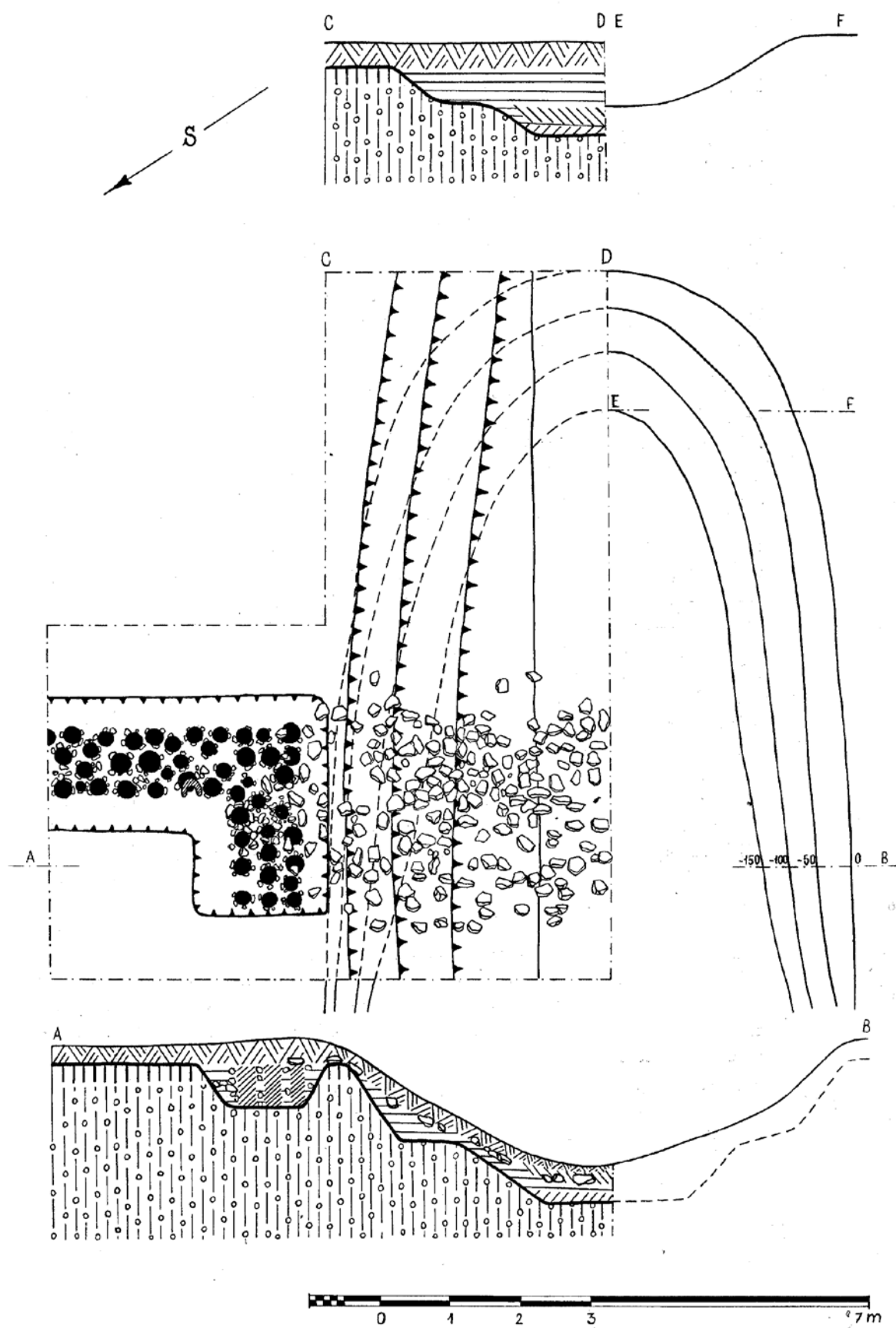

Obr. 227 – Staré Město. Třetí úsek vnějšího opevnění (podle Hrubý 1965).

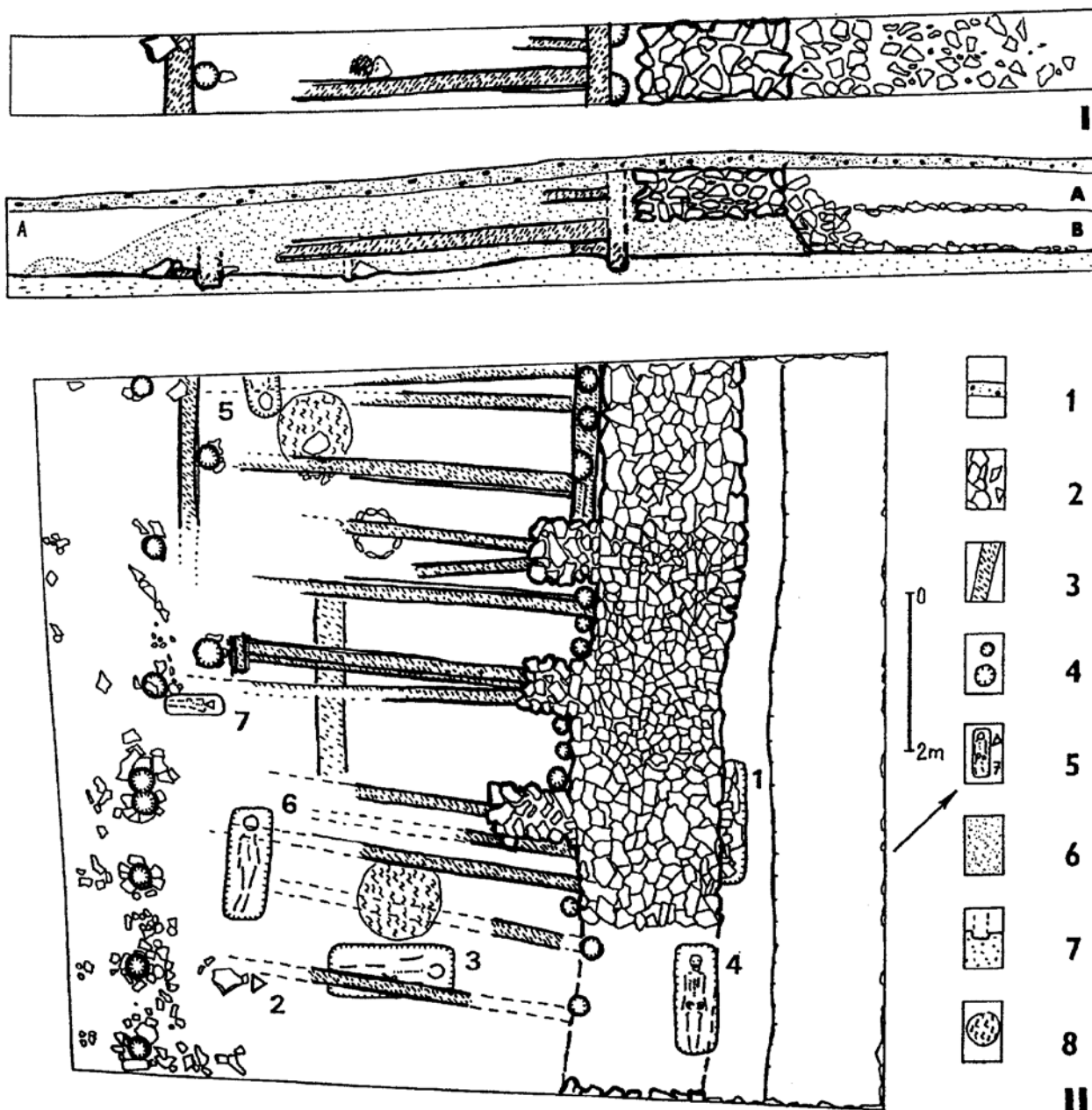
Opevnění lze rozdělit na vnitřní a vnější. Vnitřní fortifikační systém vymezuje prostor okolo areálu Na Valách s delší osou o délce 600 m a kratší 300 m a jde většinou o příkopy datované do předvelkomoravského nebo raně velkomoravského horizontu (Hrubý 1965, 1972; Hrubý – Marešová 1980). Vnější fortifikace je všeobecně dělena na jižní oblouk tzv. Christinova valu a na něj navazující úseky opevnění v poloze Padělky a Nad

haltýři (Galuška 1997, 1998; Hrubý 1965). Na východním okraji staroměstského území byla v 70. letech prozkoumána kombinovaná hradba v poloze Rybárny o celkové délce 300 m (Galuška 2006). Plocha vymezená vnitřními systémy je ca 18 ha velká, s vnějším opevněním dosahuje až 200 ha.

Vnější oblouk opevnění na pravém břehu Moravy je tvořen soustavou čtyř typů opevnění. Jižní úsek probíhal od toku

Obr. 228 – Staré Město. Třetí úsek vnějšího opevnění, vstup (podle Hrubý 1965).

Obr. 229 – Uherské Hradiště-Rybárny. Výzkum opevnění v roce 1979 (podle Galuška 2006).

Moravy po Salašku a byl prozkoumán v roce 1954 (Obr. 226). Jednalo se o násyp široký téměř 7,5 m a 1,19–2,09 m vysoký, v němž byly zachyceny pozůstatky dvou řad kúlů zapuštěných do sterilního podloží a další mělký žlábek. Čelní řada zapuštěná asi 1 m měla ve dně kúly řazené těsně vedle sebe, vnitřní řada, hluboká jen ca 0,4 m, probíhala paralelně s vnější v odstupu 0,65–0,7 m s kúly v intervalech opět 0,65–0,7 m, které patrně držely vodorovné kuláče. Mělký žlábek vzdálený 1,7 m od vlastní hradby sloužil snad pro zakotvení vzpěr tylní stěny. Před hradbou byl prořat příkop lichoběžníkového profilu široký u okraje 4,8 m a hluboký 2,3 m. Na dně se nacházela zuhelnatělá dřeva doprovázená ojedinělými zlomky hradištní keramiky. Berma byla oproti bázi valu snížena o 0,5 m. Podle rekonstrukce

V. Hrubého lze opevnění charakterizovat jako dřevozemní skořepinovou konstrukci v šíři kolem 1 m a výši 3,5–4 m, vespod doplněnou nízkým náspeem a vně příkopem.

Na levém břehu Salašky prozkoumal V. Hrubý druhý úsek opevnění o celkové délce 330 m. Již jen jako nepatrná zvýšení na byl sledován až do sadu někdejšího Polního mlýna, kde byl v roce 1954 proříznut dvěma úzkými sondami (Hrubý 1965). Ve šterkovém podloží byly zjištěny tři rovnoběžné žlaby o nepatrné hloubce 0,10–0,22 m, v odstupech 0,7 a 2,2 m. Ve vnějším se zachytily stopy kúlů o průměru 0,26–0,28 m. Jiné byly zjištěny kolem třetího žlabu – západněji ve vzdálenosti 0,5 m a těsně při východním okraji a poslední 1,6 m dále na východ, o hloubkách kolem 0,2 m. V nadloží se nad kúlovými jamkami rýsovaly svislé

stopy po dřevě. Vedoucí výzkumu předpokládal hradbu roštové konstrukce v šíři 5,8 m; na výztuž usuzoval z vrstvy zetlelého dřeva mezi první a druhou řadou kůlů. V letech 1977–1980 bylo znovu zkoumáno čelo této fortifikace při západním okraji silnice Staré Město–Velehrad nad potokem Salaškou. Podařilo se odkrýt palisádový líc opevnění, o celkové šířce 5,8 m. Sto čtyřicet metrů jižněji od brány, v třetím úseku byla zjištěna proluka v hradbě široká 6,4 m, vymezená klešťovitě zataženými rameny. Dřevěná konstrukce v průchodu se považuje za součást propusti původního toku Salašky (Marešová 1978, 1980).

Třetí úsek opevnění mezi sedlem Polního mlýna a úžlabinou Nad haltýři byl sledován v délce 320 m osmnácti sondami (Hrubý 1965). Roku 1954 zde byl prozkoumán žlab lichoběžníkového průřezu o hloubce 0,75 m od povrchu podloží, šířce u dna 1 m a v horní partii 2,1 m. V jeho výplni byly rozlišeny tři řady kůlových jam utěsněných kameny. Vilém Hrubý rekonstruuje fortifikaci jako trojitou palisádu v šířce asi 1 m, nevylučuje přisypání nevelkého náspu k její základně (Obr. 227). Případný předsunutý příkop nebyl zjištěn. Problémem této konstrukce je její příliš pasivní funkce, velmi omezující aktivní účast obránců.

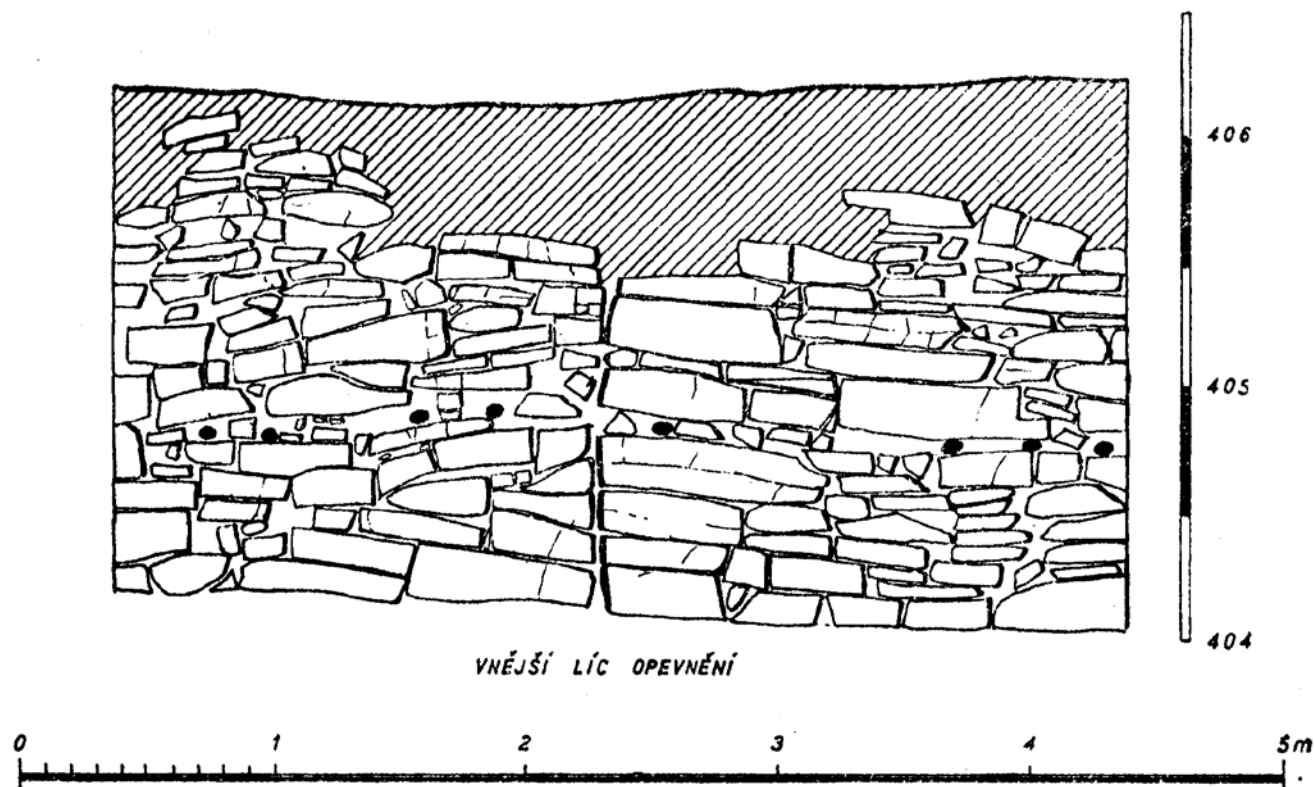
Při rozhraní s předchozím úsekem se v přirozené terénní úžlabině podařilo odkrýt pravoúhlé zalomení palisády západním směrem v délce 3,2 m, považované za severní rameno brány (Obr. 228). Přílehlý svah pokrývala kamenná suť, snad z pomocné opěrné zídky palisády. Protějšší předpokládaný líc byl zničen stavební činností. Pravděpodobně šlo tedy o vstup čelního typu s vysunutými rameny.

Roku 1993 byl mezi skořepinovou hradbou a vícenásobnou palisádou odkrýt hrotitý příkop o šířce 5,2 m a hloubce 2,1 m s předsunutým valem s palisádou. Hloubka příslušných kůlových jamek nepřesáhla 0,1 m (Galuška 1998).

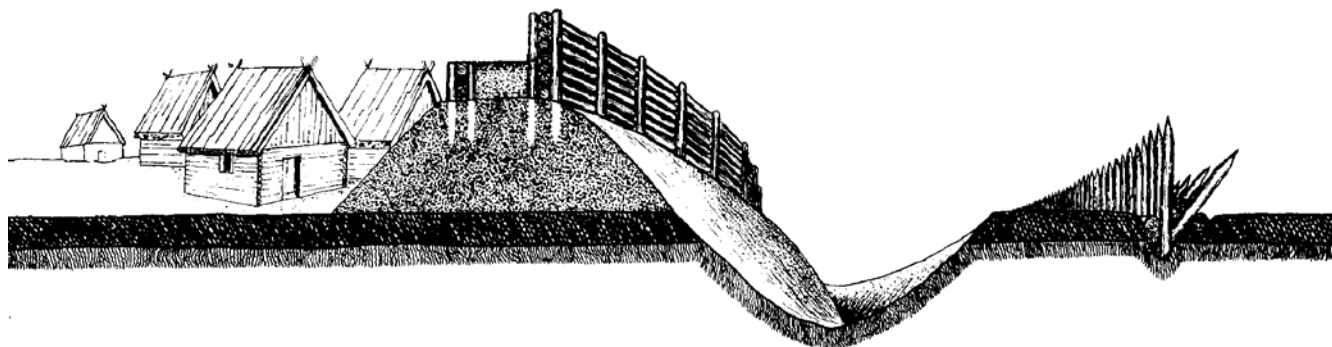
Třemi sondami byl v roce 1958 prozkoumán poslední, čtvrtý úsek obvodové fortifikace v délce 580 m (Galuška 1998). Jde o příkop hluboký 1,6 m, vzhledem k okolní úrovni podloží, u horního okraje široký 4,5 m. V jednom z průkopů se na dně zjistily dvě kůlové jamky neuvedené hloubky. Podle vedoucího výzkumu představuje objekt zákop s kůlovými záseky, možná kombinovaný s valem.

Na rozdíl od vnitřních fortifikačních polohy Na Valách a vnějšího fortifikačního oblouku na pravém břehu Moravy je hradba v poloze Rybárny jediná kombinované konstrukce. Archeologickým a geofyzikálním výzkumem zachycená fortifikace byla v nedávné době analyzována a publikována L. Galuškou (2006). Ten na základě dokumentace po K. Marešové dochází k názoru, že hradba byla komorovitě konstrukce s čelní kamennou zdí založenou na zvýšeném terénu. Celková šíře hradby měla být 8 m a výšku odhaduje autor na 4,5 m (Obr. 229). R. Procházka ve své kritické analýze ovšem poukazuje na nedostatečnost terénní dokumentace a domnívá se, že hradba mohla být konstruována nikoliv za použití komor, nýbrž kleštín. R. Procházka považuje rekonstrukci výšky fortifikace na zhruba 4 m bez předprsně a i eventuální odstupňování vnitřního tělesa za hypotetické (Procházka 2009).

Prostor pod současným Uherským Hradištěm, ostrov sv. Jiří, není zcela dostatečně prozkoumán z důvodu intenzivní

Obr. 230 – Libušín. Čelní pohled na vnější líc hradby. Černá kolečka jsou zuhelnatělé klády roštu (podle Váňa 1973a).

Obr. 231 – Klučov. Rekonstrukce starší fáze opevnění s předsunutým palisádovým opevněním. (podle Kudrnáč 1970).

středověké a novověké zástavby, tedy z důvodu omezených možností a z toho plynoucího malého počtu archeologických výzkumů. Palisády a řady zarážených kůlů registrované na prozkoumaných plochách a interpretované jako opevnění areálu (Snášil 1986) nelze stále bezpečně považovat za doklad fortifikací, spíše za protieroční úpravy břehů (Procházka 2009).

Podle posledních názorů R. Procházky, se kterými se plně ztotožňuji, nebyl areál pod současným Uherským Hradištěm pravděpodobně opevněn a prostor Starého Města se dočkal opevnění až v samém závěru 9. století a nemohl být již úplně dokončen. Nejsložitější fortifikace v poloze Rybárny, jež svou kombinovanou konstrukcí patří zřejmě do skupiny hradeb skořepinové konstrukce s kleštinovou výztuží, pochází ze samého závěru existence velkomoravské aglomerace na tomto místě.

Libušín

Z Libušína známe z výzkumů Z. Váni konstrukční prvek shodný s prvkem objeveným při výzkumech na Pohansku. Jedná se o jednosměrné rošty v čelní kamenné zdi (viz Obr. 230) ve výšce 0,6–0,7 m nad základovou spárou hradby (Váňa 1973a). Podle názoru R. Procházky (Procházka 2009) se jedná o snahu přenést část tíhy zemního tělesa na zeď zvýšením napětí v základové spáře. Na rozdíl od libušínského případu neprostupovaly trámy roštu na Pohansku (meziroštu) až do líce čelní kamenné zdi.

Na rekonstruované části opevnění Libušína (Váňa 1973a) jsou rošty i ve vyšších partiích, stejně jako o tom uvažujeme v případě Pohanska.

Klučov

Předsunutý palisádový žlábek byl objeven i na středočeské lokalitě Klučov. Podle J. Kudrnáče patří žlábek ke starší fázi opevnění (Kudrnáč 1970). Pro Pohansko je důležitý z hlediska názorné představy o možné podobě takového druhu předsunutého fortifikačního prvku (Obr. 231). Na rozdíl od Klučova nepředpokládáme přítomnost šikmých kůlů.